

УДК 37.036

В.Я. Басараб
м. Богородчани, Україна

СУЧАСНІ ВИМОГИ РИНКУ ПРАЦІ ДО ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ ОБЛІКОВЦІВ З РЕЄСТРАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ДАНИХ У ПТНЗ

Вступ. Економічні відносини, які швидко розвиваються, зміни в сфері ринкової економіки і зростаючий попит на кваліфікованих робітників зумовили нові більш вагомі вимоги щодо підготовки обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у професійно-технічних навчальних закладах (далі — ПТНЗ). Досягти успіхів у професійній кар'єрі можливо, на нашу думку, за умов конкурентоздатності майбутнього кваліфікованого робітника з професії обліковець з реєстрації бухгалтерських даних на ринку праці. Тому одним із основних завдань системи професійно-технічної освіти є підготовка конкурентоздатного кваліфікованого робітника, який має володіти високим рівнем економічної компетентності. На теперешній час роботодавцям потрібна не здобута кваліфікація робітника у вибраній професії, а набуття та розвиток певних компетентностей, які мають забезпечити йому можливість адаптуватися в умовах динамічного розвитку сучасного інформаційного світу.

У рішенні цих завдань для одержання відповідного рівня економічної компетентності важливу роль відіграє професійно-технічна освіта. Однак виникає проблема, що полягає у невідповідності існуючої мети та змісту професійно-технічної освіти вимогам ринку праці. Тому останнім часом активно обговорюється питання підготовки обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у ПТНЗ на принципах і засадах компетентнісного підходу як такого, що забезпечує підготовку робітника відповідно до вимог теперешнього часу.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Проблемам підготовки кваліфікованих спеціалістів присвячені праці багатьох учених (Н. Гавриш, І. Гушлевська, Ю. Варданян, Г. Данилова, І. Єрмаков, В. Калінін, М. Левочко, В. Савченко, Л. Фалевич, А. Тупцій, А. Хуторський та ін.), які розглядають сучасні вимоги щодо підготовки робітників відповідних кваліфікацій.

Перспективність такого підходу полягає в тому, що в учня формуються економічні компетентності, які потенційно зроблять майбутнього робітника з професії обліковець незалежним, мобільним, рішучим, самостійним при розв'язанні будь-яких проблемних питань.

Виклад основного матеріалу. Для визначення відповідності професійної підготовки вимогам ринку праці та складовим фахової компетентності майбутнього кваліфікованого робітника з професії обліковець з реєстрації бухгалтерських даних нами було проаналізовано освітньо-кваліфікаційну характеристику (ОКХ) робітника за професією 4221 «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних» та національну рамку кваліфікацій. Зазначимо, що учень, який хоче здобути професію обліковця з реєстрації бухгалтерських даних, має вивчити вимоги суспільства до обраної професії і кваліфікаційну характеристику.

Відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики випускники професійно-технічного навчального закладу з професії 4121 «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних» призначаються для роботи в організаціях, підприємствах, установах усіх форм власності на посади обліковця, рахівника, конторського службовця, ведуть статистичний облік; грошові операції; облікові і нормувальні роботи. В освітньо-кваліфікаційній характеристиці узагальнюється зміст освіти робітника, визначаються цілі його освітньої та професійно-технічної підготовки, місце робітника у структурі господарства держави, вимоги до його компетентності. Національна рамка кваліфікацій роз'яснює шляхи досягнення на кожному із кваліфікаційних рівнів відповідних стандартів: знань; умінь; комунікації; самостійності і відповідальності. Упровадження цього документу зумовлює взаємозв'язок між ринком освітніх послуг та ринком праці, що приведе у відповідність якість професійної освіти до потреб замовників послуг.

Щоб дослідити, як на сучасному етапі можна досягти ефективного формування економічної компетентності майбутнього робітника з професії обліковець, необхідно визначитися із наступними проблемними питаннями:

- розкрити вимоги роботодавця на основі якісних характеристик майбутнього робітника;
- обґрунтувати функції обліковця, характеристики, якими має володіти обліковець на основі кваліфікаційних вимог;
- розробити модель компонентів професійної компетентності майбутнього робітника.

На основі встановлених обов'язкових вимог до освітньо-кваліфікаційного рівня обліковця можна сформувати структурні компоненти економічної компетентності, якими має володіти майбутній робітник. Але для цього необхідно визначитись із вимогами, що висувуються до обліковця.

Сучасне суспільство вимагає висококваліфікованих робітників і їх постійного професійного вдосконалення. У суспільній структурі професійна освіта є однією з основних ланок, пов'язаною двосторонніми зв'язками зі сферами: виробничою, споживчою, інформаційною, державно—бюджетною. Саме освіта формує професійний рівень, надаючи майбутнім кваліфікованим робітникам знання, необхідні для практичної діяльності.

На теперішній час професія обліковця з реєстрації бухгалтерських даних — це продукт постіндустріальної економіки, який підтримується переважно приватним капіталом. При цьому вона зазнає впливу всіх явищ, притаманних економіці в цілому. Тому набувають актуальності питання, пов'язані з підготовкою кадрів, зорієнтованих на майбутній розвиток облікової справи. Щоб вирішити психолого-педагогічний аспект проблеми формування економічної компетентності майбутнього обліковця з реєстрації бухгалтерських даних ми можемо визначити вимоги до професійних якостей робітника.

Для поліпшення якості підготовки обліковців важливе значення має підвищення професійних умінь у навчанні. Активне професійне навчання забезпечує розвиток абстрактного мислення учнів у процесі вивчення предмету «Бухгалтерський облік», формування світогляду, професійних якостей і розуміння значення ролі і престижу професії. Водночас вивчення цього предмету має прищепити учням навички культури облікової праці, виховати любов не тільки до професії, а й до праці як основного джерела матеріального і духовного багатства суспільства.

Зупинимося на вимогах до обліку, що визначила вітчизняний науковець Р. Косміна, яка вказує на: 1) об'єктивність, точність, обґрунтованість; 2) економічність і раціональність; 3) простоту і зрозумілість; 4) своєчасність; 5) законність [1, с. 34].

Аналіз довідника кваліфікаційних характеристик дозволив зробити висновок: змістом діяльності обліковця може бути теоретична і практична підготовка, що дозволить самостійно приймати рішення в професійній діяльності для: 1) здійснення загального керівництва фінансовою діяльністю підприємств туристського бізнесу; 2) забезпечення ефективної роботи облікової служби, контролю за правильністю ведення бухгалтерського обліку; 3) організації обліку відповідно до потреб внутрішніх і зовнішніх користувачів; 4) відповідальності за результати виконання задач, пов'язаних із фінансовою діяльністю об'єкта господарювання; 5) вміння прогнозувати економічні результати діяльності фірми; 6) опановування нових форм бухгалтерської звітності; 7) готовності до змін характеру і змісту праці; 8) оволодіння навичками ділового спілкування іноземною мовою [2].

Узагальнення кваліфікаційних вимог до обліковця і вимог роботодавців до нього дозволило Н. Климову виділити кілька блоків вимог до робітника. Так блок «політична зрілість» передбачає виховання патріотизму, політичної культури робітників. Блок «високий професіоналізм, ділові та творчі якості» передбачає творчий пошук як критерій ділової зрілості, компетентності, відповідальності, самостійності, ґрунтовні знання, потреба у безперервному оновленні та удосконаленні знань. Блок «духовна культура» передбачає відкритість, уміння працювати в колективі, здатність переконувати, принциповість, непідкупність, оптимізм, демократизм у спілкуванні, вимогливість до себе та інших, культурний кругозір, потреба в постійному самовдосконаленні, розвиток естетичного смаку, скромність, уміння мислити

логічно та висловлювати власні думки [3, с. 234-235].

На наш погляд, з точки зору ведення обліку в сучасних умовах господарювання, він повинен відбуватися в єдиній системі показників, що діє на всіх підприємствах, тому перелік зазначених вимог є недостатнім. Надана інформація має бути високої якості та ефективна, задовольняти вимоги як зовнішніх, так і внутрішніх користувачів. Тому бухгалтерська інформація включає мінімальну кількість показників, що задовольняють максимальне число її користувачів на різних рівнях управлінської ієрархії, а при її одержанні використовується принцип найменших затрат праці та часу.

Підсумовуючи вищевикладене, можна сказати, що облікова інформація є основним інструментом для прийняття альтернативних управлінських рішень. Отже, основною вимогою до обліку можна поставити принцип здійснення важливих підприємницьких процесів: прогнозування, планування, нормування, аналіз і контроль, комп'ютерна кваліфікація.

Аналіз вимог, що висуваються до обліку, дозволив визначити обсяг теоретичних знань і практичних знань, умінь та навичок, якими має володіти сучасний обліковець і застосовувати їх у практичній діяльності, зокрема:

- збір і обробка інформації про господарську діяльність підприємства;
- систематизація облікових даних з метою їх узагальнення про господарську діяльність підприємства;
- забезпечення необхідною обліковою інформацією для відмінного управління підприємством;
- забезпечення збереження активів та раціонального використання матеріалів і фінансових ресурсів.

Вимоги, що висуваються до бухгалтерського обліку:

- співставність показників плану й обліку або єдність у методології планування і обліку;
- єдина система на всіх підприємствах галузі і значною мірою в усьому народному господарстві;
- своєчасне представлення необхідної для управління облікової інформації;
- всі господарські операції повинні обліковуватися в момент їх завершення;
- правдивість і точність обліку;
- облік повинен бути простим;
- економічність обліку.

Слід зазначити, що обліковець з реєстрації бухгалтерських даних, безпосередньо виконує роботу пов'язану з господарським обліком, і до нього висуваються такі вимоги: порівнянність, точність і об'єктивність, зрозумілість і доступність, своєчасність, економічність і раціональність. Порівнянність необхідна для оцінки і контролю за виконанням планових, бюджетних і кошторисних завдань та для проведення аналітичних процедур і ґрунтується на єдиних методологічних засадах побудови планових і фактичних показників протягом довгострокових періодів.

Точність і об'єктивність обліку означають, що всі облікові дані мають бути правильними і відображати реальний стан та результати діяльності, тобто з максимальним ступенем достовірності і точності документально фіксувати як досягнення, так і недоліки в роботі підприємства.

Зрозумілість і доступність обліку означають, що представлена користувачу облікова інформація має бути зрозумілою, чітко характеризувати усі аспекти діяльності підприємства. При цьому необхідно враховувати рівень обізнаності різних користувачів з економічних питань.

Своєчасність обліку полягає в забезпеченні дотримання встановлених термінів передачі облікової інформації користувачам, яка використовується ними для прийняття управлінських рішень, розробки конкретних заходів, спрямованих на досягнення мети створення підприємства, оперативного керівництва і контролю за раціональним використанням усіх видів ресурсів, здійснення постачальницької, виробничої і збутової діяльності відповідно до поставлених завдань, контролю розрахункових операцій тощо.

Економічність і раціональність обліку означає, що він має бути максимально дешевим за умови виконання вимог щодо його достовірності, повноти і своєчасності. Це досягається шляхом раціональної організації обліково-обчислювальних робіт з використанням комп'ютерних технологій. Автоматизація обліку зменшує період для опрацювання облікових даних і передачі інформації, потрібної для управління підприємством, і, відповідно, дає можливість скоротити кількість працівників, залучених до облікового процесу.

Професійна підготовка забезпечує певний фаховий рівень робітників і використовує та об'єднує найважливіші напрями педагогічної діяльності: виховання, освіти, навчання. Вона також ураховує мету, зміст, методи і форми організації навчання. Від змісту і методів підготовки робітників залежать можливості розвитку даної сфери діяльності і людської культури в цілому. Основою навчання є виховання і освіта майбутніх робітників. Щоб підготувати кваліфікованого робітника-обліковця, потрібно дати йому практичні навички роботи. Набуття професійного досвіду має відбуватись у навчальному закладі.

Досвід свідчить, що кваліфікований робітник, підготовлений на основі існуючої професійної підготовки, не завжди знає і уявляє собі коло питань, завдань, які має виконувати в умовах виробництва. Такий недолік вирішується, перш за все, формуванням відповідної системи професійних умінь, професійних завдань, моделі робітника - обліковця і виробничих умов. Слід підкреслити, що важливою і обов'язковою складовою успішної діяльності є створення належних умов праці. Це характерна особливість вимог до сучасних працюючих, що також потрібно врахувати в процесі підготовки кваліфікованих робітників.

Кваліфікований робітник тепер — це творча особистість, невід'ємною складовою сфери діяльності якої є дотримання соціально-економічних та професійних вимог [4, с. 137-145].

Щоб підвищити ефективність професійної підготовки, наблизити майбутнього обліковця до роботи на підприємстві з різними формами власності і з використанням національного положення стандарту бухгалтерського обліку (НП(с)БО) у нашому навчальному закладі розроблено навчальний посібник «Бухгалтерський облік», робочий зошит для проведення лабораторно-практичних робіт з предмету «Бухгалтерський облік» та навчально-методичний посібник з предмету «Основи статистики», які мають гриф МОН України та методичні рекомендації щодо написання дипломних робіт.

Відповідно до розроблених нами вимог до кваліфікацій майбутнього робітника з професії обліковець з реєстрації бухгалтерських даних у сучасних умовах (об'єктивність, точність, обґрунтованість; економічність і раціональність; простота і зрозумілість; своєчасність; законність; принцип здійснення основних підприємницьких процесів: прогнозування, планування, нормування, аналіз і контроль, комп'ютерна кваліфікація) визначимо перелік основних функцій обліковця та проаналізуємо їх.

Вітчизняний науковець Л. Чижевська пропонує класифікувати функції обліковця на макроекономічні та мікроекономічні. Макроекономічна функція, на думку автора, полягає у наданні зовнішнім користувачам (інвесторам, кредиторам, акціонерам, економічним агентам, суспільству в цілому) інформації про діяльність підприємства. Цим самим бухгалтер впливає на розміщення та рух капіталу в країні або за її межами. Наступним проявом макроекономічної функції є складання статистичної звітності, що забезпечує інформацією систему національних рахунків, а через це — характеристику економічного життя країни в цілому [5].

Мікроекономічні функції обліковця проявляються через надання інформації для керівників підприємства з метою управління ним. При цьому бухгалтер-професіонал спрямовує свої зусилля на здійснення спеціальних внутрішніх процедур. Як вказує вчена, можна виокремити деякі чинники, що впливають на реалізацію функцій бухгалтера, а саме: рівень кваліфікації, професійний досвід, організаційні та інші індивідуальні здібності бухгалтера, вимоги нормативних документів і внутрішніх положень підприємства, а також розкриває самі функції бухгалтера за роллю в системі управління підприємством, класифікуючи їх на: організаційну, виконавчу, управлінську, стратегічну, соціальну.

На думку Ю. Ковбаси, бухгалтерський облік містить такі функції: формування повної і достовірної інформації про діяльність підприємства; контроль за наявністю, рухом і використанням необоротних і оборотних засобів підприємства та джерел їх формування; формування та оцінка собівартості продукції, на основі чого з'являється можливість виявити резерви підвищення ефективності виробництва і уникати втрат; своєчасна підготовка звітів про фінансові результати діяльності [6].

Практика свідчить, що на вакантну посаду фахівця — обліковця шукають завжди досвідченого працівника, який володіє сукупністю практично засвоєних на високому рівні знань, умінь і навичок у певній галузі діяльності [4].

А щоб стати добрим обліковцем з реєстрації бухгалтерських даних, необхідно мати добру теоретичну та практичну підготовку [7, с. 9]. Бути добрим обліковцем — це означає:

- 1) вміти точно обчислювати;
- 2) вміти правильно комбінувати;
- 3) вміти охайно записувати;
- 4) вміти чесно вести книгу.

Для підготовки робітників — обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у ПТНЗ має важливе значення принцип зв'язку теорії з практикою. Діяльність кваліфікованого робітника визначається не тільки виконанням визначеної роботи на основі співвідношення взаємозв'язку теорії і практики. Кваліфіковані обліковці мають розуміти свою справу, її зміст, етапи облікової процедури, її парадокси і небезпеку. Лише завдяки такому шляху вони отримують можливість зрозуміти незрозуміле, довести недоведене, знайти пропущене, заново сформулювати нові проблеми і в цьому віднайти щастя.

В практичній роботі обліковець має *знати*: нормативні, методичні та інші інструктивні матеріали з організації та ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності; основи облікової політики, систему реєстрів бухгалтерського обліку, порядок і способи реєстрації інформації, правила документообороту і технологію оброблення облікової інформації на підприємстві; систему і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності і контролю.

До загальнопрофесійних вимог належать:

- раціонально й ефективно організовувати працю на робочому місці;
- дотримуватись норм технологічного процесу;
- не допускати браку в роботі;
- знати і виконувати вимоги нормативних актів про охорону праці і навколишнього середовища, додержуватися норм, методів і прийомів безпечного ведення робіт.

Кваліфікований робітник-обліковець повинен *вміти*: перевіряти одержані первинні документи за формою та змістом, у разі відсутності на них обов'язкових реквізитів передає їх керівнику підрозділу (відділу, управління) бухгалтерського обліку для прийняття рішення. Систематизувати одержані первинні документи, переносити інформацію, відображену в цих документах, у потрібному аналітичному розрізі до відомостей (допоміжних відомостей, аркушів-розшифровок), виводити підсумки цифрової інформації у цих документах за її видами, напрямками та періодами. На документах, дані яких включені бухгалтером до облікових реєстрів, зазначати номер відповідних облікових реєстрів і порядкові номери запису в них (номер рядка). Готувати проміжні розрахунки, необхідні для здійснення обліку господарських операцій, та подавати їх до розгляду. Готувати дані та форми документів для розрахункових операцій. Вносити записи в журнали обліку бланків суворої звітності, цінних паперів тощо. Здійснювати реєстрацію документів, які надходять у підрозділ (відділ, управління) бухгалтерського обліку. Комплектувати в хронологічному порядку документи після їх оброблення, нумерувати аркуші, складати внутрішній опис документів, засвідчувальний напис справи, підшивати або опрацьовувати, оформлювати обкладинку (титульний аркуш). Передавати до зберігання або вести формування, систематизацію та зберігання справ у структурному підрозділі [8].

Перед обліковцями з реєстрації бухгалтерських даних є конкретні вимоги, які висуває роботодавець, а саме: ефективно і раціонально організовувати працю, дотримуватись норм технологічного процесу на робочому місці, бути своєчасними та компетентними у вирішенні і прийнятті альтернативних рішень.

Висновки. Таким чином, кожен майбутній обліковець з реєстрації бухгалтерських даних через свій світогляд виражає особисте ставлення до економічної діяльності, повсякденної праці, інших явищ громадського життя. Самостійне розширення, поглиблення професійних знань та умінь у сучасному виробництві сприяють оволодінню культурою економічного мислення особистості. Водночас, підготовка кваліфікованих робітників вимагає сукупності організаційних, педагогічних і методичних заходів, спрямованих на досягнення високого рівня продуктивності у навчанні, що передбачають використання інтегрованого підходу до змісту навчання, планування й організації навчально-виховного процесу з урахуванням вимог ринку праці, що забезпечують перетворення систематичних професійних знань у системні фахові значущі знання, вміння і навички.

Література:

1. Косміна Р. М. Бухгалтерський облік: навч. посіб. / Римма Михайлівна Косміна. — К.: Вища шк., 2003. — 174 с.
2. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників [Електронний ресурс] / М-во праці та соц. політики України (Мінпраці та соцполітики) від 28.12.2001. — Режим доступу : <http://uazakon.com/document/spart20/inx20247.htm>. — Назва з екрана.
3. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Евгений Александрович Климов. — Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. — 512 с.
4. Левочко М.Т. Вимоги сучасного виробництва до підготовки майбутнього спеціаліста — бухгалтера // Педагогіка і психологія професійної освіти: Науково-методичний журнал. / Марія Теодозіївна Левочко. — 2002. — № 6. — С.137 —145.
5. Чижевська Л. В. Бухгалтерський облік як професійна діяльність : теорія, організація, прогноз розвитку : моногр. / Людмила Віталіївна Чижевська. — Житомир: ЖДТУ, 2007. — 528 с.
6. Ковбаса Ю. М. Зміст і методика професійної підготовки старшокласників з бухгалтерського обліку в умовах міжшкільного навчально-виробничого комбінату: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Ковбаса Юрій Миколайович; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. — К., 2005. — 20 с.
7. Чижевська Л.В. Теорія бухгалтерського обліку / Людмила Віталіївна Чижевська. — Житомир.: ЖІТІ, 1996.- 220с
8. Державний стандарт професійно-технічної освіти. Видання офіційне. —Київ.— 2006. — 58 с.

Зміни, які відбуваються останнім часом у професійно-технічній освіті спрямовані на те, щоб допомогти випускникам професійно-технічних навчальних закладів у професійній підготовці. У них мають бути сформовані та розвинуті такі якості, як творчий пошук, професійні знання, вміння, навички та професійна компетентність. У статті розкрито сучасні вимоги ринку праці щодо підготовки майбутніх кваліфікованих робітників з професії обліковець з реєстрації бухгалтерських даних. Проаналізовано основні вимоги та функції майбутніх обліковців.

Ключові слова: ринок, обліковець, кваліфікований робітник, професійно-технічна освіта.

Изменения, которые происходят в последнее время в профессионально-техническом образовании направлены на то, чтобы помочь выпускникам профессионально-технических учебных заведений в профессиональной подготовке. В них должны быть сформированы и развиты такие качества, как творческий поиск, профессиональные знания, умения, навыки и профессиональная компетентность. В статье раскрыты современные требования рынка труда по подготовке будущих квалифицированных рабочих по профессии учетчик по регистрации бухгалтерских данных. Проанализированы основные требования и функции будущих учетчиков.

Ключевые слова: рынок, учетчик, квалифицированный рабочий, профессионально - техническое образование

The changes taking place recently in vocational education are aimed at helping graduates of vocational schools in vocational training. They must have formed and developed such qualities as creativity, professional knowledge, skills and competence. This article deals with current labor market demand for training of future skilled workers with occupation Accounting clerk for registration of accounting data. The basic requirements and functions of future accountants have been analysed.

Key words: market, checker, skilled workers, professional and technical education.